

СОЦІОЛОПНИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Дослідники інноваційних процесів виділяють два підходи до вивчення структури інноваційних процесів: предметно-феноменологічний чи предметно-технологічний на мікрорівні індивідуальної новини, а також на макрорівні – взаємодія окремих нововведень. Перший підхід поділяє структуру процесу нововведень на частини із змістовного боку, тобто розглядається нова ідея, яка реалізується в дійсності. Другий підхід визначається взаємодією окремих нововведень: їх поєднанням, конкуренцією, послідовною зміною.

Всю багатоваріантність інноваційних процесів автори системної концепції нововведень відносять до двох найбільш значимих форм [1, с.29–38]:

а) просте відтворення нововведення, яке характеризується тим, що нововведення створюються лише в тій установі, в якій його виробництво було вперше засновано; цей цикл включає такі стадії: формування передумов нововведення – потреби в ньому, наукове відкриття, створення новини, включаючи перше його засвоєння, поширення новини серед користувачів, використання новини;

б) розширене відтворення новини, яке характеризується тим, що процес виготовлення новини поширюється на інші установи, в цьому циклі між створенням новини та його поширенням приєднується стадія розповсюдження методів виробництва новини та форм її використання; широке виробництво новини, яке забезпечує насичення потреби в даній новині.

Інноваційні процеси виражають не тільки внутрішню, предметну логіку новини, але і логіку його взаємодії з навколишнім середовищем. З цієї точки зору новина характеризується динамічним співвідношенням параметрів, які виражають як його вплив на навколишнє середовище, так і зворотній вплив останнього на саме нововведення. Динаміка цих характеристик в часі і створює життєвий цикл нововведень.

Повний життєвий цикл включає п'ять стадій: старт, швидке зростання, зрілість, насичення, фініш або криза [2, с.377–450].

Таким чином, нововведення, являє собою динамічну систему, яка характеризується як внутрішньою логікою (інноваційний процес), так і закономірним розвитком в часі її взаємодії з навколишнім середовищем (життєвий цикл). Структура інноваційного процесу міняється в міру переходу новини від однієї стадії до іншої.

Близьким в понятійному відношенні до категорії «інновація» є поняття «зміна», «реформа». Але між ними існують відомі відмінності. Термін «зміна» характеризується як заміна одного на інше, тобто будь-яка переміна чи варіація, чи – як дія, яка направлена на те, щоб змінити, відмовитись від одного заради іншого. В подальшому зміна розглядається як видиме відхилення від того, що мало місце. Поняття «новизна» синонімічно поняттю «зміна». Якщо дія зміна охоплює широкий масштаб, то про неї говорять, як про реформу. Але було б неправильним вважати будь-яку зміну новизною. Вона повинна включати в себе покращення відповідно раніше поставленим цілям. Зміни повинні бути новинкою в сучасній ситуації, одночасно не повністю новими ідеями чи

формами. Про деякі зміни ми говоримо як про новизну, якщо вона навіть колись і десь вже проявлялась, але в даний момент і в даному середовищі вона набуває особливого змісту і може стимулювати соціум.

Інноваційний процес має складну побудову. Він поліструктурний. Виділяється така ієрархія структур [3]:

- діяльнісна структура – сукупність компонентів: мотиви-мета-завдання-зміст-форми-методи-результати;
- суб'єктивна структура – діяльність всіх суб'єктів розвитку;
- рівнева структура – інноваційна діяльність суб'єктів на міжнародному, федеральному, регіональному, районному рівнях;
- структура життєвого циклу, яка виражається в етапності: виникнення-швидке зростання – зрілість – засвоєння – дифузія – насиченість – рутинізація – криза – ірадіація;
- управлінська структура – взаємодія чотирьох видів управлінських дій: планування-організація-керівництво-контроль;
- організаційна структура інноваційного процесу включає наступні етапи: діагностичний, прогностичний,
- організаційний, практичний, узагальнюючий, впроваджувальний.

За суттю інноваційні процеси системні: вони включають цілий ряд компонентів, але їх просте сумування недостатнє без структурних зв'язків закономірностей, які характеризують інноваційний процес в цілому.

Цілісне осмислення інноваційних процесів вимагає розкриття провідних тенденцій та протиріч в їх розвитку. Інноваційні процеси, які об'єднують створення, освоєння та застосування новини в силу своєї єдності, здатні значно прискорити процеси оновлення в суспільстві.

У наукових дослідженнях виділяються два типи інноваційних процесів. Перший тип – інновації, які відбуваються в значній мірі стихійно, без зв'язку з потребою чи без усвідомлення всієї системи умов, засобів і шляхів реалізації інноваційного процесу. Інновації цього роду не завжди пов'язані з науковим обґрунтуванням, частіше вони відбуваються на емпіричній основі, під дією ситуативних вимог. Сказане про стихійний характер інновацій підкреслює необхідність глибокого аналізу даного типу інновацій з метою виділення позитивних сторін їх діяльності.

Другий тип нововведень – інновації, які є продуктом усвідомленої, цілеспрямованої, науково обґрунтованої діяльності.

Загальноновизнаним в теперішній час вважається розмежування інновацій на матеріально-технічні та соціальні.

На відміну від матеріально-технічних, соціальні інновації мало вивчені. Тому на їх особливостях потрібно зупинитись. До соціальних інновацій відносяться: наукові, науково-технічні, організаційно-керівні, правові, комплексні (в залежності від закономірностей їх виникнення, типу нововведень і їх потенційного ефекту).

Наукові інновації – процес формування нового наукового напрямку або використання досягнень однієї науки в якій-небудь іншій галузі [4, с.160]. Як приклад, можна навести такі нові в свій час наукові напрямки як медична і еконо-

мічна кібернетика, космічна біологія і космічна хімія, що виникли внаслідок інтеграції різних наукових дисциплін.

Науково-технічна інновація – комп'ютерний процес, реалізація науково-технічних нововведень протягом інноваційного циклу.

Організаційно-керівна інновація – процес прийняття в даній організації нової процедури керівництва, форми організації праці, оргструктури, системи прийняття рішень, докорінно відмінних від раніше функціонуючих [5, с.248].

Комплексні інновації проявляються в сучасній дії різних вище названих видів нововведень.

Соціальні інновації – це процес реалізації заходів, направлених на зміну взаємовідносин в різних соціальних групах, системах, покращення умов праці, зміна економічних, екологічних, культурних, політичних аспектів.

У соціальних інноваціях, у порівнянні з матеріально-технічними:

- більш тісний зв'язок з конкретними суспільними відносинами, діловою культурою. На це не можна не звернути увагу, бо одні й ті ж самі нововведення можуть по-різному себе виявляти в країнах, близьких за своїм суспільним устроєм, в різних регіонах нашої країни;

- велика сфера застосування або впровадження технічних нововведень часто супроводжується необхідними керівними, економічними і іншими змінами, але самі по собі ці інновації не завжди потребують нового технічного оснащення. Тому, освоюючи нове обладнання, доводиться одночасно планувати відповідні організаційні зміни. І чим більш радикальні технічні інновації, тим більших змін в організаційних зв'язках і нормах вони потребують;

- сильніша залежність використання нововведень від групових і особистих якостей користувачів. Оскільки суть таких новацій складається з введення і очікування нових зразків службової поведінки робітників, то відомі коливання, різноманітність цієї поведінки відображаються і на втіленні інновації. Можливо, останнє реалізується в різних варіантах, скільки буде його носіїв і користувачів;

- малоймовірні переваги, як у випадку з технічними нововведеннями;

- складніше підрахувати ефективність. Справа в тому, що експерименти, випробовування доводиться проводити не в лабораторних умовах, а на діючому об'єкті. Звідси і труднощі виділення, в загальному результаті, вкладу даного нововведення, особливо, коли мова йде про новий зразок поведінки або форми відносин. Можливо тут прихована одна із причин застарілої хвороби соціальних нововведень – загроза переродження їх в старі форми, повернення до попередньої суті;

- відсутність стадії «виготовлення», яка, звичайно, важко проходить у технічних нововведеннях. Процедура «виготовлення» тут зникається з проектуванням. Це дозволяє уникнути виходу інноваційного процесу з однієї галузі в іншу, прискорює процес створення інновації;

- своєрідність «винаходу» в порівнянні з більшістю технічних нововведень, що сприяють особливій авторській активності в їх проходженні на всіх стадіях. Радикальні керівні нововведення, як правило, розробляються і проектуються колективно і з багатьма узгодженнями. При цьому новизна часто буває не «ла-

бораторного», а «польового» походження, з передового досвіду, знахідок практиків. Тому реальна база випливання соціальних ініціатив виявляється набагато ширшою і різноманітною, в тому числі і за межами кола професійних робіт;

– наявність в таких нововведеннях своєї ціни. Відносно невеликі витрати грошових коштів, матеріалів, обладнання при створенні і тиражуванні новацій не означають істинної дешевизни. Предметом змін в цих нововведеннях стають самі працівники, їх став, статуси, звички, відносини.

Список літератури: 1. Круликов А.Г. Некоторые методологические проблемы исследования структуры инновационного процесса. М., 1982. 2. Лелюк П. Развитие науки и планирование научных исследований // Эффект научного исследования. М., 1968. 3. Потошник М.М. Структуры инновационного процесса в образовательном учреждении // Магистр. 1994. № 5. 4. Мончев Н. Разработки и нововведения. М., 1978. 5. Управленческие нововведения в США: Проблемы и внедрения. М., 1988.

Надійшла до редколегії 04.03.02

С.І. Чернооченко

ПРАВОВА ОХОРОНА НЕДОТОРКАНОСТІ ЗАСОБІВ ОСОБИСТОГО СПІЛКУВАННЯ ГРОМАДЯН

Правова охорона недоторканності засобів особистого спілкування громадян має своїм основним завданням забезпечення конституційної охорони приватного життя, оскільки особисте спілкування, у тому числі з використанням послуг підприємства зв'язку, електронної пошти, було й залишається однією з суттєвих сторін особистого життя.

З метою недопущення розголошення інформації про особисте життя громадян шляхом її розповсюдження, державою встановлено суворий порядок обміну інформацією. Досягнення цієї мети здійснюється шляхом нормативно-правового забезпечення недоторканності засобів особистого спілкування громадян з використанням таких основних засобів зв'язку, як поштове листування, телеграфні та інші повідомлення, телефонні розмови, факсимільні повідомлення.

Питання таємниці листування, як і деякі інші аналогічні питання, тривалий час були предметом розгляду спеціалістів у галузі конституційного права та загальної теорії права [Див.:1]. Цивілістика розглядала переважно лише питання надання послуг поштового та телеграфного зв'язку, як різновиду договору експедиції [Див.:2] або самостійного виду цивільно-правового договору [3, с.10]. Лише у працях З.С. Котлярової певною мірою досліджувалося право на таємницю листування як складової частини прав особистості в СРСР [4с.7].

Певні зміни відбулися на початку 70-х років, коли в юридичній літературі намітився дещо інший підхід до розгляду права на таємницю листування. Він ґрунтувався на розвитку поглядів на цю проблему, які обстоювала К.А. Флейшиц: право на таємницю листування виражає, насамперед, інтереси громадянина як носія індивідуальних рис, нахилів, намагаєнь [5, с.96].

Окремі автори у 70-ті роки у своїх працях відзначали, що такі блага як недоторканність житла, листування громадянина існують поряд з іншими бла-